

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ОЦІННИХ СУДЖЕНЬ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито основні характерні ознаки судження. Доведено, що в судженнях людини особливе місце посідають оцінні судження, які встановлюють абсолютну чи порівняльну цінність певного об'єкта, дають йому оцінку. Схарактеризовано основні закони логіки оцінок. Визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування оцінних суджень школярів.

Ключові слова: судження, оцінні судження, логіка оцінок, педагогічні умови майбутні вчителі.

В статье раскрыты основные характерные черты суждения. Доказано, что в суждениях человека особое место занимают оценочные суждения, которые устанавливают абсолютную или сравнительную ценность некоторого объекта, дают ему оценку. Охарактеризованы основные законы логики оценок. Определены педагогические условия подготовки будущих учителей к формированию оценочных суждений школьников.

Ключевые слова: суждение, оценочные суждения, логика оценок, педагогические условия, будущие учителя.

Main characteristic features of judgment are revealed in this article. It is determined that a special place in an individual's judgments occupies evaluation judgments that determine absolute or comparative value of an object and appreciate it. Main laws of appreciation logic are characterized. Pedagogical conditions of teachers-to-be training to pupil's evaluation judgments are defined in this article.

Key words: judgment, evaluation judgments, pedagogical conditions, teachers-to-be.

Постановка проблеми. Однією з головних характеристик демократичного суспільства є наявність плюралізму думок, поглядів з різних питань чи проблем. Тому кожний член суспільства має навчитися формулювати адекватні оцінні судження, які виступають певним орієнтиром у його життєдіяльності. У такій ситуації підготовка майбутніх учителів до формулювання оцінних суджень учнів стає актуальною потребою сьогодення, адже саме у шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток інтелектуальної та моральної сфери особистості.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасній науковій літературі значна увага приділяється проблемі підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів. Зокрема, вченими було досліджено зміст педагогічної освіти (А. Алексюк, С. Гончаренко, В. Гриньо-

ва, В. Лозова, А. Троцько та ін.), умови впровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку вчителя (В. Бондар, В. Євдокимов, О. Микитюк, О. Мороз, О. Пехота, І. Прокопенко та ін.), технології формування професійної компетентності педагога (В. Бездухов, Ю. Варданян, А. Дзундза, О. Савченко та ін.). У дисертаційних роботах було визначено теоретичні засади формування професійно-методичної компетентності майбутнього вчителя (О. Білич, Л. Карпова та ін.), шляхи модернізації професійної підготовки педагогів (І. Бобакова, О. Березюк, В. Ковальчук та ін.), етапи підготовки майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання, засоби забезпечення гуманізації педагогічної діяльності (А. Старєва, А. Сущенко та ін.).

Фахівцями з різних наукових галузей (філософії, психології, педагогіки, логіки, філології) було висвітлено різні аспекти проблеми формування оцінних суджень особистості. Так, суть поняття ціннісного судження розкрито у працях М. Бердяєва, Г. Левіна, П. Таранова та ін. Психолого-педагогічні механізми становлення цих суджень у молоді визначено в дослідженнях Л. Архангельського, М. Болдирева, В. Власенка, І. Жовтоніжко, Л. Зоріної та ін. Специфіку процедури оцінювання розкрито в доробках В. Власенка, Д. Колесова та ін. Засоби вираження людиною своїх думок у формі оцінних суджень відображене в дослідженнях В. Виноградова, Г. Колшанського, П. Сімонова, Н. Смірної, Д. Шмельова та ін. Разом з тим поза увагою вчених залишилася проблема підготовки майбутніх учителів до формування оцінних суджень школярів.

Мета статті – визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування оцінних суджень учнів загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу. Як доведено науковцями, раціональне пізнання людиною навколишнього світу здійснюється за допомогою абстрактного мислення, що ґрунтується на отриманих емпіричних даних. Однією з основних форм абстрактного мислення є судження, яке характеризується такими притаманними йому властивостями: 1) щось стверджувати чи заперечувати; 2) відносно всіх чи частини предметів, якостей, явищ, будь-яких процесів; 3) виражати істину або неправду [4, с. 31].

Як встановлено, докладну характеристику змісту терміну «судження» надав у своїх працях К. Ушинський. Зокрема, видатний педагог констатував, що в судженні, з одного боку, відображається зв'язок між уявленнями про певний об'єкт та поняттям через виділення деяких загальних ознак, які й вичерпують зміст цього поняття,

а з іншого – відбувається їх виокремлення від нього через наявність в об'єкті специфічних особливостей. Отже, свідомість у судженні «з'єднує, не зливаючи, і розрізняє, не розриваючи» [6, с. 312–313].

Відомий психолог С. Рубінштейн писав, що у психологічному плані судження – це дія індивідуума, що зумовлена певними цілями й мотивами, які спонукають його висловлюватися. Як результат розумової діяльності судження призводить до встановлення деякого відношення суб'єкта мислення до предмета його думок і до судження про цей предмет, що встановлюється в оточенні індивіда. Науковець звертав увагу на насиченість судження емоційністю, оскільки воно є вираженням суб'єктивного ставлення людини до певного об'єкта. Судження є вольовим актом людини, оскільки в ньому щось стверджується чи заперечується [5, с. 266–267].

У сукупності різних суджень людини особливе місце посідають оціночні судження, які встановлюють абсолютну чи порівняльну цінність певного об'єкта, дають йому оцінку. Вираження оцінки може відбуватися різними способами. Так, абсолютні оцінки звичайно передбачають використання оціночних слів: «добре», «погано», «(оціночне) байдуже» та ін.

Порівняльні оцінки формулюються у висловлюваннях з використанням понять «краще», «гірше», «рівноцінно» та ін. Оціночне ставлення до реальності можна відображати за допомогою використання формулювань, які спрямовано на фіксацію певної норми чи бажаного стану (наприклад, зі словами «повинно», «має бути» тощо). Однак фахівці підкреслюють, що для адекватного розуміння оцінок слід враховувати не тільки використані оціночні терміни, але й контекст, у якому ці оцінки надаються. Слід також зазначити, що будь-яка оцінка включає такі компоненти:

- 1) суб'єкт оцінки – індивід чи група людей, які приписують цінність деякому об'єкту;
- 2) предмет оцінки – об'єкт, якому приписується цінність, чи об'єкти, цінності яких зіставляються;
- 3) характер оцінки – абсолютна чи порівняльна;
- 4) підґрунття оцінки – ті критерії, за якими відбувається оцінювання.

Слід підкреслити, що в деяких оціночних судженнях окремі частини явно не представлені, однак у неявній формі вони існують. Адже за відсутності хоча б одного з них оцінку сформулювати не можна, а як наслідок – і фіксуючого її судження [3, с. 259–260].

Основним призначенням для людини ціннісного судження є визначення розумних підстав для діяльності. Зрозуміло, що супереч-

ливе висловлювання не зможе виконувати цю роль. Щоб уникнути такої ситуації, зміст оцінного судження має відповідати так званим «законам логіки оцінки». До цих законів належать такі:

1) закон абсолютних оцінок, який визначає такі правила: «Позитивне цінне (добре, гарне) та негативне цінне (погане, зле) взаємно визначені: об'єкт є гарним, коли відсутнє негативне цінне; об'єкт є поганим, коли відсутнє позитивне цінне», «Ніщо не може бути водночас гарним та байдужим (у ціннісному плані), байдужим і поганим», «Якщо щось байдуже, то протилежне також байдуже», «Добре перше та добре друге, тільки якщо добрим є поєднання першого та другого» та ін.;

2) закон повноти, який проголошує: «Будь-який об'єкт є або гарним, або поганим, або байдужим»;

3) закон несуперечності оцінок, який можна конкретизувати через такі висловлювання: «Два стани, які логічно несумісні між собою, не можуть бути обидва гарними», «Два стани, які логічно несумісні між собою, не можуть бути обидва поганими», «Ніщо не може бути і добрим, і байдужим (в оціночному аспекті) одночасно» та ін.;

4) закон аксіологічної повноти, що стверджує: «Будь-який об'єкт є або гарним, або поганим, або ціннісно байдужим»;

5) закон порівняльних оцінок, який реалізується через такі принципи: «Ніщо не може бути краще чи гірше самого себе», «Одне краще другого тільки в тому випадку, коли друге гірше першого», «Рівноцінні кожні два об'єкти, якщо вони не краще й не гірше один одного»;

6) закон перехідності, який можна пояснити через такі висловлювання: «Якщо перше краще другого, а друге краще третього, то перше краще третього», «Якщо перше гірше другого, а друге гірше третього, то перше гірше третього» та ін.

Формулювання вищезазначених законів не містять «предметного» змісту, адже їхнє призначення – визначити правила, яким має підкорятися процедура оцінювання [2, с. 54–55; 3, с. 258]. Однак знання цих правил значно підвищує функціональну цінність оцінних суджень.

Науковці відзначають, що оцінювання супроводжує людину впродовж усього життя, даючи змогу зіставляти її зовнішні блага з цінністю свого Я. Процедура оцінювання об'єкта пов'язана з оцінюванням власних сил, потреб, можливостей, вибору дій або вчинків, які є важливими характеристиками її інтелектуального й духовного розвитку. Отже, можна сказати, що оцінювання є «наповненням

зовнішнього об'єкта суб'єктивними образами, смислами, цілями та зіставлення його з внутрішніми критеріями, з одного боку, та з іншими об'єктами, їх якостями – з іншого». Тому вважають, що оцінювання належить не стільки до інтелектуальної сфери, скільки до моральної царини особистості [1, с. 34–35].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ураховуючи чільне місце, яке посідають оцінні судження в житті сучасної людини, важливо забезпечити цілеспрямоване формування цих суджень у молоді. Значні педагогічні можливості в цьому плані мають школи як основні державні заклади, які займаються навчанням і вихованням особистості протягом дванадцяти років. Однак для використання цих можливостей вчителі мають оволодіти відповідними знаннями та вміннями. Тому в педагогічних ВНЗ доцільно організувати системну роботу з підготовки майбутніх учителів до формування оцінних суджень учнів.

Аналіз наукових праць з питань загальної освіти та реальної шкільної практики дозволив нам зробити висновок, що цю підготовку забезпечують такі умови: 1) усвідомлення майбутніми вчителями високої ролі оцінних суджень у сучасному соціумі та необхідності їх формування в молоді; 2) засвоєння студентами законів оцінної логіки, відповідно до яких вони будуть організовувати оцінну діяльність школярів; 3) оволодіння майбутніми вчителями у процесі здійснення професійної підготовки методики формування оцінних суджень учнів. Для перевірки ефективності цих умов передбачається організувати педагогічний експеримент у природних умовах функціонування педагогічних ВНЗ.

Література

1. *Баева Л.В.* Ценностные основания индивидуального бытия : опыт экзистенциальной аксиологии : [монография] / Л.В. Баева. – М. : Прометей, МПГУ, 2003. – 240 с.
2. *Ирвин А.А.* Логика / А.А. Ирвин. – [2-е изд.]. – М. : Знание, 1998. – 234 с.
3. *Ирвин А.А.* Словарь по логике / А.А. Ирвин, А.Л. Никифоров. – М. : Владос, 1997. – 384 с.
4. *Попов Ю.П.* Логика. Ч. 1 / Ю.П. Попов. – Владивосток : ТИДОТ, ДВГУ. – 96 с.
5. *Рубинштейн С.Л.* Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.
6. *Ушинский К.Д.* Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К.Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1952. – 518 с. – (Твори : у 6 т. – Т. 4).